

3. Наріжна О. Звенигородщина – осердя роду Агатангела Кримського // Пам'ять. Краєзнавчий часопис Звенигородщини. 2021. № 1. С. 6–18.

4. Лугова О. С. Народознавча діяльність Агатангела Кримського : автореф. дис. ... канд. істор. наук: 07.00.05. Київ, 2013. 20 с.

5. Мельниченко В. М. Цей день в історії Черкащини: Агатангел Кримський. URL: <https://cdu.edu.ua/news/tsei-den-v-istorii-cherkashchyny-ahatanhel-krumskyi.html>

6. Комаренко О. Меморіальний будинок Агатангела Кримського – мовчазний докір нащадкам // Пам'ять. Краєзнавчий часопис Звенигородщини. 2021. № 1. С. 32–34.

7. Кирей Р. Малиновий дзвін Звенигори // Урядовий кур'єр. 2021. 23 січня. URL: <https://ukurier.gov.ua/uk/articles/malinovij-dzvin-zvenigori/>

УДК 94(929) Крип'якевич/Кримський"19"
DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-346-3-105>

Мороз І. М.

ORCID: 0000-0001-6392-3249

кандидат історичних наук, доцент,

доцент кафедри історії світового українства

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

м. Київ, Україна

ДО ІСТОРІЇ ВЗАЄМИН І. КРИП'ЯКЕВИЧА З А. КРИМСЬКИМ

Ключові слова: І. Крип'якевич, А. Кримський, О. Прицак, Лазаревський інститут східних мов, українська громада в Москві, український національний рух.

Одному з найяскравіших представників львівської історичної школи М. Грушевського академіку І. Крип'якевичу пощастило бути особисто знайомим і спілкуватися з плеядою світил української науки. Серед них був і корифей українського сходознавства, поліглот Агатангел Юхимович Кримський.

Молодий дослідник і вже знаний у світі потужний науковець зустрілись у грудні 1910 р. в Москві за часів столипінської реакції.

А. Кримський, який через брак сходознавчих навчальних закладів в Україні вимушений був навчатись у Москві (1889–1892 рр. – Лазаревський інститут східних мов, 1892–1896 рр. – історико-філологічний факультет Московського університету), згодом сам став викладачем Лазаревського інституту (з 1898 р. як доцент, а в 1900–1918 роках

як професор арабської філології й історії Сходу). З 1901 р. він очолював кафедру арабської лінгвістики, став професором арабської літератури та філології, 1903 р. – професор історії ісламу.

Проте й на чужині проф. А. Кримський не поривав зв'язків з Україною. Також мав і налагоджені стосунки з Галичиною. Він був одним з перших членів етнографічної та мовознавчої (“язикової”) комісії при історико-філософській і філологічній секціях НТШ у Львові, а 17 лютого 1903 р. під час перебування в Москві був обраний дійсним членом НТШ. А. Кримський також співпрацював з галицькими часописами “Зоря”, “Правда”, “Народ”, “Дзвінок”, “Записки НТШ”. Надзвичайно переймався долею видання “Життє і слово”, редагованого І. Франком, зокрема публікував у московських “Етнографических обозрениях” позитивні відгуки на цей часопис. Загалом А. Кримський намагався популяризувати знання про Україну в російськомовному оточенні.

Молодий львівський науковець І. Крип'якевич опинився в Москві, перебуваючи в науковому відрядженні за направленням М. Грушевського. Він працював в архівах міністерств закордонних справ та юстиції і Рум'янцевському музеї, займаючись виявленням архівних документів про відносини українського гетьманського уряду з Росією часів Хмельниччини.

Одразу після прибуття І. Крип'якевич почав пошук представників української громади в Москві. Найімовірніше, він мав у планах зустріч із видатним земляком. Ще один учасник археографічної експедиції М. Кордуба, що теж у цей же час працював у московських архівах, нагадував І. Крип'якевичу: “Низенький поклон Кримському, котрого не забудьте відвідати” [4, с. 301].

У своїх мемуарах І. Крип'якевич згадував: “В Лазаревському Інституті працював проф. Агатагел Кримський, славний знавець орієнтальних мов, притім відомий український письменник і філолог; але він мав так багато праці, що дуже важко було з ним зустрітися; раз присвятив він мені пару годин і обводив мене по Кремлі, – з приємністю пригадую собі сей прохід, на якому пізнав я багато інтересного з культури старої Москви” [2].

У своїх спогадах галицький історик зазначає відмінності між українською та російською народними культурами: “Не міг надивуватися, як могли наші москвофіли говорити про одну “руську” культуру” [2]. Також його вражав “напіворієнтальний характер будов, – кремль з старовинними палатами і церквами, собор Василя Блаженного своїми давніми копулами і орнаментикою нагадували якісь індійські чи китайські пагоди” [2].

І. Крип'якевич із приємністю зауважив: “Кримський похвалив тоді мою мову як середньо-українську; це була не аби яка похвала з уст такого суворого знавця української мови” [2].

У Москві в той час було чимало українського студентства та жваво розвивалось українське національне життя. Зі спогадів І. Крип'якевича А. Кримський постає як гідний репрезентант українства, активний учасник українського національного руху в Москві [2]. Зокрема, А. Кримський входив до складу правління Товариства слов'янської культури, заснованого ще в 1908 р., яке очолював російський і український філолог-орієнталіст, академік Петербурзької АН, дійсний член НТШ Ф. Корш. Товариство залишалось однією з небагатьох легальних організацій у Москві і було покликане захищати рівноправність культур слов'янських народів, зокрема й українців. І. Крип'якевичу пощастило бути запрошеним на відкриття довго виборюваного українського відділу, де він виступив з досить різкою доповіддю. А. Кримський був членом вченої підсекції Української секції цього товариства. Також він входив до складу організованого в 1910 р. оргкомітету з відзначення 50-ї річниці з дня смерті Шевченка в Москві, яке вдалось успішно реалізувати.

У 1918 р. Кримський повертається до Києва на запрошення В. Вернадського та стає одним з організаторів ВУАН та її першим секретарем.

У 1940 р. вихованець семінару Крип'якевича, у майбутньому історик-орієнталіст зі світовим іменем О. Прицак стане аспірантом А. Кримського в Інституті мовознавства АН УРСР у Києві. Водночас він залишався молодшим науковим співробітником та в. о. наукового секретаря у Львівському відділенні Інституту історії АН УРСР, очолюваному І. Крип'якевичем. Цього ж року І. Крип'якевич у листі до А. Кримського просив того заступитися за О. Прицака і не допустити його мобілізації, якої уникнути все ж не вдалось.

У липні 1941 р. А. Кримський був заарештований органами НКВС за звинуваченням в “антирадянській націоналістичній діяльності”. І. Крип'якевич та О. Прицак переймалися долею А. Кримського. О. Прицак вирушив на пошуки свого наукового керівника, маючи рекомендаційного листа від І. Крип'якевича до О. Оглобліна з проханням посприяти йому дібратись до Звенигородки, де міг би бути А. Кримський [4, с. 421]. Спочатку О. Прицак напівлегально дістався Києва, про що оповістив у листі за 18 грудня 1941 р. І. Крип'якевича [1, с. 281], але, діставши звістку про те, що А. Кримського направили до Харкова, припинив ці пошуки.

Чи була відома І. Крип'якевичу подальша доля А. Кримського, неясно. У “Біографічному словнику моїх знайомих” [3], у якому подавалися звістки про деяких репресованих, згадки про А. Кримського не було.

Література:

1. З листування Омеляна Пріцака з Іваном Крип'якевичем / упоряд. Ф. Стеблій // Україна: культурна спадщина, нац. свідомість, державність / Відп. ред. М. Литвин, упоряд. Ф. Стеблій; НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів, 2016. Вип. 28: Іван Крип'якевич у родинній традиції, науці, суспільстві. С. 278–296.
2. Крип'якевич І. Спогади. 1931 р. // Родинний архів Крип'якевичів. Папка № 324.
3. Крип'якевич І. П. Біографічний словник моїх знайомих / упорядник та автор передмови І. М. Мороз. Київ, 2017. 143 с.
4. Листи Івана Крип'якевича до Олександра Оглоблина / упоряд. Л. Винар // Україна: культурна спадщина, нац. свідомість, державність / відп. ред. Я. Ісаєвич, упоряд. Ф. Стеблій. Львів, 2001. Вип. 8: Іван Крип'якевич у родинній традиції, науці, суспільстві. С. 416–452.
5. Наукові контакти М. Кордуби та І. Крип'якевича (на основі взаємного листування учених) // Україна: культурна спадщина, нац. свідомість, державність / відп. ред. М. Литвин, упоряд. Ф. Стеблій; НАН України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів, 2016. Вип. 28: Іван Крип'якевич у родинній традиції, науці, суспільстві. С. 297–313.